

naiset joutuvat kamppailemaan kansalaisuuteen liittyvien rajoitteiden ja ulkopuolisuuden kanssa.

Edellisen Aleksanteri-konferenssin kokemuksen innoittamana myös tämän vuoden konferenssissa Helsingin yliopiston MARS-ohjelman (Master's Programme of Russian Studies) opiskelijat esittelivät omia tutkimusideoitaan posterisessiossa. Kuten sessiota vetänyt Sari Autio-Sarasma totesi, sen tarkoituksena on, että toisen vuoden maisterivaiheen opiskelijat esittelevät omia masiteritutkielmiensa aiheita ja saavat näihin kommentteja toisiltaan sekä vanhemmilta tutkijoilta. Opiskelijoiden esitykset kattoivat laajan kirjon Venäjä-tutkimuksen teemoja. Näihin kuuluivat uhkakuvat Venäjällä korona-aikana, Venäjän ja Kanadan välinen suurvaltakilpailu, EU:n Venäjä-politiikassa viime aikoina tapahtuneet muutokset, tutkiva journalismi Venäjällä, yksityisten vanhusten hoivakotien tila nyky-Venäjällä, Tšekin reaktiot Venäjän muodostamiin turvallisuusuhkiin, Russia Todayn (RT) ja läntisen laitavasemmiston väliset kytkökset, sekä virtuaalisten oppimisympäristöjen vaikutus venäjän kielen opetuksen saatavuuteen ja kysyntään.

Konferenssin alustalla oli mahdollista järjestää virtuaalisesti kulttuuriohjelmaa osallistujille. Tällä kertaa sitä tuottivat kansanmusikko Emmi Kuittisen ja Charlotta Hagforsin itkuvirsityöpaja sekä Aleksanteri-instituutin oman tutkijan Katalin Miklóssyn vetämä kierros Helsingin maahanmuuton historiaan. Osana konferenssitarjontaa oli myös Miklóssyn juontama viisi-osainen Euraasiaa ja globaalia maahanmuuttoa käsittelevä podcast, joka on edelleen kuunneltavissa konferenssin kotisivuilla. Virtuaalisessa konferenssikassissa olivat mukana myös kirja- ja lehtinäyttely, Helsingin yliopiston slaavilaisen

kirjaston videoesittely sekä tervehdykset Helsingin pormestarilta ja yliopiston rehtorilta.

Konferenssin järjestelytoimikunta esitti toiveensa siitä, että vuoden 2021 Aleksanteri-konferenssin kautta luodut verkostot pysyisivät jatkossakin yllä ja kehittyisivät entisestään, sillä globaalin maahanmuuton tutkimuksessa on yhä monia sokeita pisteitä, joita esimerkiksi pääpuhujat toivat ansiokkaasti puheissaan esille. Konferenssin kanssa päällekkäiset tapahtumat Valko-Venäjän rajalla osoittivat, että siirtolaisuus on osa tämän päivän alueellista ja geopolittista kokonaisuutta. Vaikka pandemiatilanne on kaikkien kannalta valitettava, oli virtuaalikonferenssissa myös monia hyviä puolia, kuten matalampi osallistumiskynnys pienempien osallistumiskustannusten vuoksi. Tänä vuonna konferenssiin osallistui tavallista laajempi kirjo tutkijoita eri maista. Päällimmäisenä jäi tunne, että vaikka vuosijuhlan järjestäminen verkossa vaati järjestäjiltä erittäin monen uuden asian huomioimista, se antoi kuitenkin arvokasta oppia digitaalisen ympäristön mahdollisuuksista, joita on hyvä käyttää valikoidusti myös jatkossa.

Linkit

Aleksanteri-instituutin YouTube kanava: <https://www.youtube.com/user/AleksanteriInstitute>

Aleksanteri-konferenssin podcastit: <https://www2.helsinki.fi/en/conferences/eurasia-and-global-migration/conference-podcast>

**Emil Mitikka, Anna-Liisa Heusala,
Kaarina Aitamurto, Niina Into, Outi Helin,
Eugenia Pesci, Elena Gorbacheva
& Bradley Reynolds**

Suomalaisen Venäjän tutkimuksen tienraivaaja: Pekka Sutela 1951–2021

Viime vuosi loppui suruviestiin, joka kosketti koko suomalaista Venäjän tutkimusta. Pekka Sutela kuoli Helsingissä 30. joulukuuta 2021 sairastettuaan pitkään. Sutela oli oman sukupolvensa suomalaisen yhteiskuntatieteen näkyvimpiä intellektuelleja: tuottelias tutkija, vaikuttava opettaja ja karismaattinen esiintyjä. Hän oli kuollessaan 70-vuotias, syntynyt Torniossa 15. helmikuuta 1951.

Sutelan lahjakkuus oli alusta alkaen ilmeistä. Kansakoulun hän aloitti kuusivuotiaana ja valmistui ylioppilaaksi Oulun yhteislyseosta

vuonna 1969. Eräässä haastattelussa hän kertoi kuuluneensa viimeiseen ikäluokkaan, jolle kouluajan poliittinen valvotuneisuus ei tarkoittanut pyörimistä poliittisissa nuorisojärjestöissä. Aika kului Teiniliitossa ja vastaavissa puuhissa. ”Ainoat puoluepoliittisesti aktiiviset olivat koomusnuoria. Vaikka teiniympyröissä meistä monet ajattelivat vasemmistolaisesti, yhteistyö ei ollut koskaan ongelma.”¹

Yliopistossa Pekka Sutela opiskeli kansantaloustiedettä ja sosiologiaa. Minäkin tulin jo tuntemaan päättäväisesti ja läpikotaisin akatee-

Pekka Sutela.

misesti esiintyvän nuoren tutkijan. Kun muut haparoivat ja epäroivät, hän puhui vaikeistakin asioista selkeästi ja oppineesti – ja tietysti ilman papereita. Marxilaiset kysymyksenasettelut otettiin siihen aikaan vakavasti, mutta Sutelalle marxismi ei koskaan ollut mikään suljettu maailmankatsomus vaan paremminkin avoin problematiikka. Hänen tutkimusaiheensa vei myös kriittiseen suuntaan. Jo graduksaan hän käsitteli tulevan väitöskirjansa aihetta eli neuvostoliittolaista taloussuunnitteluteoriaa. Gradu valmistui 1973 ja Sutela aloitti saman tien kansantaloustieteen lehtorina Helsingin yliopistossa. Kaikkiaan hänen työuransa Helsingin yliopistossa kesti yli kaksikymmentä vuotta. Yhdessä Jukka Pekkarisen kanssa kirjoitettua kansantaloustieteen oppikirjaa käytettiin vuosikymmeniä Suomen eri yliopistoissa.

Neuvostoliitossa oli virallisen marxilais-leniniläisen talousopin rinnalle syntynyt matemaattinen ”optimaalisen suunnittelun” koulukunta, jonka argumentaatioon Pekka Sutela alkoi paneutua. Lännessä ei ollut kovin monia alaan perehtyneitä. Hän saattoikin ironisoida: ”Niin kummallista asiaa on koko maailmassa viitsinyt harrastaa vain pari muuta ihmistä. Olen siis maailman paras asiantuntija asiassa, josta kukaan muu ei ole ollut koskaan kiinnostunut.” Tämä oli tietenkin Pekka Sutelalle tyypillinen kärjisty. Jatkaessaan gradusta väitöskirjaan hän tutustui sekä keskeisiin läntisiin neuvostotalouden tutkijoihin – kuten Alec Noveen – että kokonaiseen sukupolveen neuvostoliittolaisia taloustieteilijöitä. Novelta saattoi oppia Marxin talusteorian perusongelmia ja neuvostoliitto-

laisilta kenties koko järjestelmän uudistamisen vaikeutta. Väitöskirja valmistui vuonna 1984. Tulokset viittasivat jo vahvasti siihen, ettei neuvostotalouden uudistaminen voisi onnistua.

Pekka Sutelan asiantuntemukselle oli kuitenkin olemassa laaja yhteiskunnallinen kysyntä. Hän julkaisi vuosien mittaan suuren joukon teoksia, joita luettiin paljon sekä kotimaassa että ulkomailla. Hän esiintyi ministeriöille, yrityksille, poliitikoille, diplomaateille ja monenlaisille kansalaisyhteiskunnan järjestöille. Välillä kaikki tuntuivat tarvitsevan itämaan tietäjää. Media sai häneltä aina selkeän ja usein myös hauskan kiteytyksen Venäjän tilanteesta. Sutela tuntui tosin koko ajan edellyttävän, että kuulija on valmis yllätyksiin ja paradokseihin. ”Mitä oudompaan suuntaan Venäjä näyttää olevan menossa, sitä normaalimpi yhteiskunta se on”. Kaikessa systemaattisuudessaan Pekka Sutela oli myös suuri dekonstruktionisti ja provokaattori. Mutta hän oli sitä ehdottoman älyllisesti ja tutkijan eetoksesta tinkimättä. Eläkkeelle jäätyään hän julkaisi nopeaan tahtiin useita kirjoja, joista kansainvälisesti merkittävin on *Political Economy of Putin's Russia*. Suomen tietokirjailijat palkitsi Pekka Sutelan suomenkielisen tuotannon tietokirjapalkinnolla.

Pekka Sutelalla oli akateemisen työn ohella erittäin merkittävä ura myös pitkäaikaisena Suomen Pankin Nousevien talouksien tutkimuslaitoksen (Bofit) päällikkönä. Hän oli niin ikään ratkaisevalla tavalla mukana, kun Aleksanteri-instituuttia alettiin suunnitella ja kehittää. Hänen kriittiset arviotkin purivat, mutta Aleksanteri-instituutin Kikimora Publications julkaisi monta Pekka Sutelan kirjaa, joita hartaasti luettiin. Kritiikki ryyditti ystävyyttä ja vei eteenpäin.

Fenomenologi Alfred Schütz muistuttaa meitä, että kuolleetkin ovat osa yhteiskuntaa. Meillä on kaikki syy pitää yhteisössämme elossa Pekka Sutelan ajattelun itsenäisyyttä ja rohkeaa provokatiivisuutta.

”Ihminen vanhenee, kunto huononee, yhteiskunnallinen arvovalta kerääntyy vyötärölle ja kaikkea tällaista. Pitäisi opetella tekemään vähemmän työtä ja opetella keskittymään paremmin.”

Markku Kivinen

1 Sitaatit ovat Leo Mäkisen tekemästä haastattelusta Sutelan nuoruuden kaupungissa ilmestyvään Kaleva-lehteen. <http://kirjastolinkit.ouka.fi/kaleva/touko04/2573096.xml>